

გიგმუნდ ფროიდი

ილუზიის მომავალი

სიზმართხილვის შესახებ

მასების ფსიქოლოგია და ეგოს ანალიზი

გამომცემლობა აქტი
თბილისი – 2022

ავტორი: ზიგმუნდ ფროიდი
მთარგმნელი: ვახტანგ გორგიშვილი
რედაქტორი: დიმიტრი უჩანეიშვილი
კორექტორი: ეკატერინე კვიციანი
გამომცემელი: გიზო ცაცუა

გამომცემლობა „აქტი“, 2022 წელი
ვებ-გვერდი: AKTI.GE

© iBooks

ISBN 978-9941-8-4382-2

სარჩევი

მთარგმნელის წინასიტყვაობა.....	5
ილუზიის მომავალი	9
თავი I	11
თავი II.....	17
თავი III.....	23
თავი IV.....	31
თავი V	35
თავი VI.....	41
თავი VII.....	46
თავი VIII	53
თავი IX	59
თავი X	65
სიზმართხილვის შესახებ	73
თავი I	75
თავი II.....	77
თავი III.....	85
თავი IV	91
თავი V	97
თავი VI.....	102
თავი VII.....	109
თავი VIII	114
თავი IX	117
თავი X	120
თავი XI	121
თავი XII.....	126
მასეპის ფსიქოლოგია და ეგოს ანალიზი	129

თავი I. შესავალი	131
თავი II. ლე ბონი და მასის მენტალობის მისეული დახასიათება.....	133
თავი III. კოლექტიური მენტალური ცხოვრების სხვა შეფასებები.....	144
თავი IV. ჩაბონება და ლიბიდო	151
თავი V. ორი ხელოვნური მასა: ეკლესია და ჯარი	156
თავი VI. შემდგომი ამოცანები და კვლევის მიმართულება	163
თავი VII. იდენტიფიცირება	168
თავი VIII. შეყვარებულობა და ჰიპნოზი.....	174
თავი IX. ჯოგური ინსტიქტი	181
თავი X. მასა და პირველყოფილი ურდო	187
თავი XI. ეგოს ერთი საფეხური	193
თავი XII. დაბატებები	199
გამომცემლობა „აქტი“-ს მიერ გამოცემული ნიშნები.....	213

მთარგმნელის წინასიტყვაობა

წინამდებარე კრებულში წარმოდგენილი ერთ-ერთი ნაშრომია „მასების ფსიქოლოგია და ეგოს ანალიზი“, რომელიც მასობრივ გაერთიანებათა სოციალურ-ფსიქოლოგიურ ანალიზს ეძღვნება. აღნიშნული ნაშრომის ერთ-ერთი მთავარი ღირსება ის გახლავთ, რომ იგი წარმოადგენს ფსიქოანალიზიდან, როგორც თერაპიული მეთოდოლოგიიდან, ფსიქოანალიზზე, როგორც ფილოსოფოსობის ფორმაზე გადასვლას. ასეთი გადასვლა ხორციელდება ფსიქოანალიზის დებულებათა გამოყენებით სოციალური მოვლენებისა და პროცესების ასახსნელად. ფროიდი ცდილობს ინდივიდუალურ-ფსიქიკური დონე დაუკავშიროს საზოგადოებრივ ფენომენტთა სტრუქტურულ და დინამიურ ასპექტებს. ფროიდის თანახმად, პიროვნების ფსიქოლოგია ფართო გაგებით სოციალურ („მასობრივ“) ფსიქოლოგიასაც წარმოადგენს, რადგან ადამიანის ფსიქიკურ ცხოვრებაში ყოველთვის მყოფობს „სხვა“. „მასების ფსიქოლოგია“ ადამიანს განიხილავს, როგორც სოციალური ერთობის ნაწილს, ანუ როგორც ბრბოს შემადგენელ ნაწილს.

ფროიდი, ლე ბონისა და მაკდუგალის მონაცემებზე დაყრდნობით, მიანიშნებს მასაში წარმოქმნად სოციალურ-ფსიქო-

ლოგიურ ეფექტებს – აფექტურობის ზრდასა და ინტელექტის კლებას. მასის მსგავს გაერთიანებათა ჩამოყალიბების და ფუნქციონირების პროცესთა ინდივიდუალურ-ფსიქიკურ საფუძვლებს ფროიდი ლიბიდოს თეორიის გამოყენებით განმარტავს. ლიბიდოს ქვეშ იგულისხმება პირველად წადილთა ენერგია, „რასაც საქმე აქვს ყველაფერთან, რაც შეიძლება სიყვარულის ცნების ქვეშ განზოგადდეს“. სწორედ ლიბიდოს საფუძვლზე წარმოქმნილი ემოციური კავშირები წარმოადგენს „მასობრივი სულის“ არსს. მასებს ფროიდი განიხილავს ეკლესიისა და ჯარის მაგალითზე. ეკლესიაცა და ჯარიც ხელოვნურ (გარეშე იძულებასთან დაკავშირებულ) მასებს წარმოადგენს. ეკლესიისა და ჯარის ფუნქციონირება ეფუძნება კულტივირებას ილუზიისა უზენაესი მბრძანებლის (ეკლესიაში – ქრისტეს, ჯარში კი მთავარსარდლის) შესახებ, რომელსაც თანაბრად უყვარს მასის თითოეული წევრი. ის შესაძლოა ჩანაცვლებული იყოს გაბატონებული იდეით. ფროიდის აზრით, მასის თითოეული წევრის კავშირი უზენაეს არსებასთან წარმოადგენს იმავდროულად მასის წევრებს შორის კავშირის მიზეზს. ასეთ მასებში თითოეული ადამიანი ლიბიდოიზურადაა დაკავშირებული ორი მიმართულებით: ერთი მხრივ, ბელადთან, ხოლო, მეორე მხრივ, მასის სხვა წევრებთან. ამასთან, ინდივიდთა ერთობა მოცემულ მასაში კორელაციაშია სხვა მასებისადმი მტრობასთან. ადამიანების მასად გაერთიანება განიხილება, როგორც შედეგად მიღებული ინდივიდუალური ნარცისიზმის შეზღუდვა. ფროიდის აზრით, მასაში ნარცისული თვითმოყვარეობის შეზღუდვა იმის მტკიცებას წარმოადგენს, რომ მასათწარმოქმნის არსი მასის წევრების ერთმანეთთან სპეციფიკურ ლიბიდოიზურ კავშირებშია. ასეთი კავშირის მექანიზმებს სექსუალური ენერგიის გადამისამართება და იდენტიფიცირება წარმოადგენს. იდენტიფიცირება წარმოადგენს ობიექტთან პირველსაწყისი ემოციური კავშირის ფორმას; იგი რეგრესული გზით იქცევა ლიბიდოიზური ობიექტური კავშირის ჩანაცვლებად. იდენტიფიცირება, როგორც მასათწარმოქმნის მექანიზმი,

ილუმინის მომსახურე

თაზი I

დაჰყოფ რა საკმაოდ ხანგრძლივ დროს კონკრეტული ცივილიზაციის ფარგლებში და არც თუ მცირე ძალისხმევას მიმართავ მისი ისტორიისა და განვითარების გზათა კვლევისკენ, რაღაც მომენტში შესაძლოა გძლიოს ცდუნებამ სხვა მიმართულებით მიაპყრო მზერა და დაუსვა საკუთარ თავს კითხვა: როგორია ამ ცივილიზაციის მომავალი ბედი და რა ცვლილებები ელის მას? მაგრამ მყისვე მიხვდები, რომ ასეთი კვლევა დასაწყისიდანვე გაუფასურებულია რამდენიმე მომენტით. უმეტესწილად იმით, რომ მხოლოდ მცირე როადენობის ადამიანი მოიძებნება, ვისაც შესწევს უნარი მთელი მასშტაბით მოიცვას ადამიანთა საქმიანობა. უმრავლესობისთვის აუცილებელია საკუთარი თავი ერთი ან რამდენიმე სფეროთი შემოფარგლოს. თუმცა, რაც უფრო ნაკლები იცის მკვლევარმა წარსულისა და აწმყოს შესახებ, მით უფრო ნაკლებდამაჯერებელი იქნება მისი შეხედულება მომავალთან მიმართებით; კიდევ იმ მიზეზით, რომ სახელდობრ ამ შეხედულებაში თამაშობს ადამიანის სუბიექტური მოლოდინები მის მნიშვნელობასთან მიმართებით რთულად ჩამოსაყალიბებელ როლს; და სწორედ ისინია დამოკიდებული მისი საკუთარი გამოცდილების პირად მომენტებზე, მის მეტად ან ნაკლებად ოპტიმისტურ მიდგომაზე ცხოვრებისადმი, მიდგომაზე, რომელიც მისი ტემპერამენტით, წარმატებით

ან წარუმატებლობით არის ნაკარნახევი. საბოლოოდ, ის შესანიშნავი ფაქტიც დგინდება, რომ, როგორც წესი, ადამიანები დიდი გულუბრყვილობით განიცდიან საკუთარ აწმყოს და არ შესწევთ მისი შეფასების უნარი; ისინი მანამდე გარკვეული მანძილით უნდა დაშორდნენ ობიექტს, სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, აწმყო წარსულად უნდა იქცეს, თუ გსურს, რომ მისგან საწყისი წერტილი გამოიყვანო მომავლის განსაზღვრისათვის.

ამგვარად, ვინც აპყვება ცდუნებას, საკუთარი შეხედულებები ჩამოაყალიბოს ჩვენი ცივილიზაციის სავარაუდო მომავლის შესახებ, მან ზემომოტანილი მსჯელობა უნდა გაითვალისწინოს, მასთან ერთად კი ის არასაიმედოობა, რომელიც მუდმივად ახლავს ნებისმიერ წინასწარმეტყველებას. აქედან მე იმ დასკვნას ვაკეთებ, რომ სწრაფად უნდა ავილო ხელი მეტისმეტად დიდ ამოცანაზე და კვლევის იმ მცირე ნაწილით შემოვიფარგლო, რომელიც უწინაც იპყრობდა ჩემს ყურადღებას, და მისი ადგილი უნდა განვსაზღვრო მთლიანის შემადგენლობაში.

ადამიანური ცივილიზაცია – აღნიშნულის ქვეშ მე ვგულისხმობ ყველაფერს, რითიც ადამიანის ცხოვრება მალღდება მის ცხოველურ პირობებზე და რითიც ცხოველებისგან განსხვავდება, ამასთან, მე უგულებელვყოფ განსხვავებას კულტურასა და ცივილიზაციას შორის – ეს ადამიანური ცივილიზაცია, როგორც ცნობილია, დამკვირვებელს საკუთარ ორ მხარეს უჩვენებს. ერთი მხრივ, იგი ადამიანის მიერ მოპოვებულ ყველა ცოდნასა და უნარს მოიცავს, რომელიც საშუალებას აძლევს მას დაიმორჩილოს ბუნების ძალები და მისგან მატერიალური სარგებელი მიიღოს ადამიანურ მოთხოვნილებათა დასაკმაყოფილებლად; მეორე მხრივ, იგი მოიცავს იმ წესებსა და კანონებს, რომლებიც აუცილებელია ადამიანებს შორის ურთიერთობების მოწესრიგების, განსაკუთრებით კი მოპოვებული მატერიალური სიკეთის გადასანაწილებლად. ცივილიზაციის ორივე მიმართულება ერთმანეთზე დამოკიდებული. პირველ რიგში იმიტომ, რომ ადამიანთა ურთიერთობებზე ღრმა გავლენა აქვს პირველად წადილთა დაკმაყოფილების იმ ოდენობას, რომელიც გამგებლობაში არსებულ მიწიერ სიამეთა პირობებშია

სიზმართხილვის შესახებ

თავი I

იმ დროში, რომელსაც მეცნიერებამდეელი შეიძლება ვუწოდოთ, ადამიანებს არ უჭირდათ სიზმრის განმარტება. ისენებდნენ რა გამოფხიზლების შემდეგ, მას განიხილავდნენ, როგორც სიკეთის ან ბოროტების მომასწავებელ ნიშანს უმაღლესი ღვთიური ან დემონური ძალების მხრიდან. საბუნებისმეტყველო აზროვნების განვითარებასთან ერთად მთელი ეს მახვილგონივრული მითოლოგია ფსიქოლოგიად იქცა, დღეისათვის კი განათლებულ ადამიანთა შორის მცირე ნაწილია მოიძებნება, ვისაც ეჭვი ეპარება იმაში, რომ სიზმარი თავად სიზმრის მხილველის ფსიქიკური გარჯილობის შედეგია.

მაგრამ მითოლოგიური ჰიპოთეზის გაქრობასთან ერთად სიზმრის განმარტება აუცილებელი გახდა. სიზმართა წარმოშობის პირობები, მათი კავშირი მენტალურ ცხოვრებასთან სიფიზლისას, მათი დამოკიდებულება გარე გამღიზიანებლებზე ძილის დროს, ფხიზელი ცნობიერებისათვის უცხო უცნაურობები დაკავშირებული სიზმრის შინაარსთან, შეუსაბამობა მის სურათებსა და მასთან დაკავშირებულ აფექტებს შორის, დაბოლოს, სურათების სწრაფი ცვლა და მათი ჩანაცვლების, დამახინჯებისა და მეხსიერებიდან ამოვარდნის საშუალებაც კი – ეს და სხვა პრობლემები უკვე მრავალი ასეული წელია ელის დამაკმაყოფილებელ გადაწყვეტას. პირველ ადგილზე დგას საკითხი სიზმრის მნიშვნელობის შესახებ – საკითხი, რომელსაც ორგვარი

აზრი აქვს: ერთი, რომ საქმე ეხება სიზმრის ფსიქოლოგიური მნიშვნელობის გამოვლენას, და სხვა მენტალურ პროცესებთან და ბიოლოგიურ ფუნქციებთან მის კავშირს; მეორე, სასურველია ვიცოდეთ, შესაძლებელია თუ არა სიზმრის განმარტება და აქვს თუ არა მის შემადგენელ ყოველ ელემენტს რაიმე „აზრი“, როგორც ჩვენ ამის მიგნებას სხვა ფსიქიკურ აქტებში მივეჩვიეთ.

სიზმრის შეფასებისას შესაძლოა სამი მიმართულება შევნიშნოთ. ერთ-ერთი მათგანი, რომელიც თითქოს სიზმრის უწინ გაბატონებული გადაფასების გამოდახილს წარმოადგენს, ასახვას ზოგ ფილოსოფოსთან პოულობს, რომლებიც სიზმრის საფუძვლად სულიერი მოღვაწეობის განსაკუთრებულ მდგომარეობას ათავსებენ, რომელსაც ისინი სულის განვითარების უფრო მაღალ საფეხურად განიხილავენ. ასე მაგალითად, შუბერტი ამტკიცებს, რომ სიზმარი წარმოადგენს სულის განთავისუფლებას უზენაესი ბუნების ჩაგვრისგან, სულის განთავისუფლებას გრძნობიერი სამყაროს ბორკილებისგან. სხვა მოაზროვნეები ესოდენ შორს არ მიდიან, მაგრამ მყარად სწამთ იმ მოსაზრებისა, რომ სიზმრები თავისი არსით ფსიქიკური აგზნებიდან და მენტალური ძალებიდან გამომდინარეობს, რომლებმაც დღის განმავლობაში თავისუფლად გამოვლენა ვერ შეძლო (სიზმრისეული ფანტაზია – შერნერი, ფოლკელტი). მრავალი დამკვირვებელი სიზმარს მიაწერს უნარს განსაკუთრებით ძლიერი ზემოქმედებისა, სულ ცოტა, ზოგ სფეროში მაინც, მაგალითად, მეხსიერებისა.

ამ მოსაზრების საწინააღმდეგოდ, ავტორ-ექიმთა უმრავლესობა იმ შეხედულებას იზიარებს, რომ სიზმარი რთულად თუ იმსახურებს ფსიქიკური მოვლენის სახელწოდებას; მათი აზრით, სიზმრის გამომწვევია მხოლოდ გრძნობითი და სხეულებრივი გამღიზიანებლები, რომლებიც მძინარეზე გარედან მოქმედებს ან თავად მასში წარმოიშობა შემთხვევით. შესაბამისად, სიზმრის შინაარსს არ შეიძლება იმაზე მეტი აზრი და მნიშვნელობა ჰქონდეს, რაც, მაგალითად, ხმას აქვს, რომელსაც მუსიკაში გაუთვითცნობიერებელი ადამიანის ათი თითი გამოსცემს კლავიშებზე გადარბენისას. ამ შეხედულების თანახმად, სიზმარი უნდა

მასჯების ფსიქოლოგია
და ეგოს ანალიზი

თავი I შესავალი

ინდივიდუალური და სოციალური, ანუ მასების ფსიქოლოგიის დაპირისპირება, რაც თავდაპირველად ფრიად დიდი მნიშვნელობის შემცველ მოვლენად შეიძლება მოგვეჩვენოს, უახლოესი განხილვისას საკუთარი სიმწვავის უდიდეს ნაწილს კარგავს. მართალია, პიროვნების ფსიქოლოგია ცალკეულ პიროვნებასა და იმ გზებს იკვლევს, რომლებითაც იგი პირველად წადილთა იმპულსების დაკმაყოფილებას ესწრაფვის, მაგრამ იშვიათად, მხოლოდ კონკრეტულ, განსაკუთრებულ გარემოებებში შესწევს უნარი, მხედველობაში არ მიიღოს ამ ცალკეული ინდივიდის დამოკიდებულება სხვა ადამიანებთან. ადამიანის ფსიქიკურ ცხოვრებაში ყოველთვის ფიგურირებს „სხვა“. ის, როგორც წესი, ნიმუში, ობიექტი, შემწე ან მოწინააღმდეგეა, და ამიტომ პიროვნების ფსიქოლოგია იმავდროულად იმთავითვე წარმოადგენს სოციალურ ფსიქოლოგიასაც ამ გაფართოებული, მაგრამ სავსებით დასაბუთებული აზრით.

ცალკეული ადამიანის დამოკიდებულებას მშობლებთან, დებსა და ძმებთან, სიყვარულის ობიექტთან, მასწავლებელთან ან ექიმთან, ანუ ყველა დამოკიდებულებას, რომელიც დღემდე უმთავრესად ფსიქონალიტიკური კვლევის საგანი იყო, სრული უფლება აქვს სოციალურ ფენომენად განიხილებოდეს, და ასეთ შემთხვევაში ის სხვა ცნობილ პროცესებთან დაპირის-

პირებული ხდება, რომლებსაც ჩვენ ნარცისული ვუწოდეთ და რომელთა დროს პირველად წადილთა დაკმაყოფილება სხვა ადამიანთა ზეგავლენას მთლიანად ან ნაწილობრივ აღარ ექვემდებარება. ამგვარად, სოციალური და ნარცისული მენტალური პროცესების დაპირისპირება – ბლოილერს შესაძლოა ეთქვა: აუტისტური – უდავოდ პიროვნების ფსიქოლოგიის სფეროს ეკუთვნის და არ შეიძლება გამოყენებულ იქნეს ამ ფსიქოლოგიის გამიჯვნის მიზნით სოციალური, ანუ მასების ფსიქოლოგიისგან. ზემოაღნიშნულ ურთიერთობებში მშობლებთან, და-ძმებთან, სატრფოსთან, მეგობართან, მასწავლებელთან ან ექიმთან ცალკეული ადამიანი ხვდება მხოლოდ ერთი ან უმნიშვნელო რაოდენობის სხვა პირთა გავლენას, რომელთაგან თითოეულმა მისთვის უდიდესი მნიშვნელობა შეიძინა. ამჟამად, თუ საუბარი სოციალურ, ანუ მასების ფსიქოლოგიას ეხება, ამ ურთიერთობებს მხედველობაში აღარ იღებენ, გამოყოფენ რა ცალკე კვლევის საგნად ერთ ადამიანზე დიდი რაოდენობის ინდივიდთა ერთდროულ ზემოქმედებას, რომლებთანაც ის რაღაცითაა დაკავშირებული, მაგრამ მრავალ საკითხში ისინი შესაძლოა მისთვის უცხოები იყვნენ. ამგვარად, მასების ფსიქოლოგია ცალკეულ ადამიანს განიხილავს, როგორც ტომის, ერის, კასტის, ფენის, ინსტიტუციის წევრს, ან შემადგენელ ნაწილად ადამიანთა ბრბოსი, რომელიც მოცემულ დროსა და მოცემული მიზნით არის მასად ორგანიზებული. ბუნებრივი კავშირის ამგვარი ხლეჩა შობს ტენდენციას, ამ განსაკუთრებულ პირობებში აღმოჩენილი მოვლენები განვიხილოთ, როგორც განსაკუთრებული, უფრო ღრმა და დაუსაბუთებელი პირველადი წადილი – სოციალური პირველადი წადილი, რომელიც სხვა სიტუაციებში არ ვლინდება. იმავდროულად, ჩვენ ვაცხადებთ, რომ ჩვენთვის რთულია რაოდენობრივი მომენტისთვის იმდენად დიდი მნიშვნელობის მინიჭება, თითქოს ის იყოს ერთადერთი, რომელიც ადამიანის სულიერ ცხოვრებაში ახალ და სხვა შემთხვევაში უმოქმედოდ დარჩენილ პირველად წადილს აღვიძებდეს. შესაბამისად, ჩვენი მოლოდინი სხვა ორი შესაძლებლობისკენაა

გამომცემლობა „აჰტი“-ს მიერ გამოსცემული ნიშნები

1. ფრიდრიხ ნიცშე – ანტიქრისტე
2. ფრიდრიხ ნიცშე – ტრაგედიის დაბადება მუსიკის სულიდან
3. ფრიდრიხ ნიცშე – სიკეთისა და ბოროტების მიღმა
4. ფრიდრიხ ნიცშე – კერპების მწუხრი, ანუ როგორ ფილოსოფოსობენ ჩაქუჩით
5. კარლ იასპერსი – ნიცშე და ქრისტიანობა
6. კარლ იასპერსი – ფილოსოფიის შესავალი
7. სიორენ კირკეგორი – შიში და თრთოლვა
8. სიორენ კირკეგორი – სატანჯველის სახარება
9. ზიგმუნდ ფროიდი – ეგო და ID
10. ზიგმუნდ ფროიდი – მოსე და მონოთეიზმი
11. ზიგმუნდ ფროიდი – მასების ფსიქოლოგია და ეგოს ანალიზი
12. ზიგმუნდ ფროიდი – სამი ნარკვევი სექსუალობის თეორიიდან
13. ლევ შესტოვი – შემეცნების ფილოსოფია და თეორია
14. ლევ შესტოვი – შემოქმედი და დამანგრეველი სამყარო
15. ბერტრან რასელი – ესეები
16. ბერტრან რასელი – ქორწინება და მორალი
17. ედმუნდ ჰუსერლი – ამსტერდამული მოხსენებები
18. მიგელ დე უნამუნო – ქრისტიანობის აგონია
19. ნიკოლაი ბერდიაევი – ყოფიერება, თავისუფლება, ღმერთი
20. იმანუელ კანტი – მარადიული მშვიდობისკენ
21. ერის ფრომი – ადამიანის სული

22. სვამი ვივეკანანდა – კარმა-იოგა
23. სვამი ვივეკანანდა – ბჰაქთი-იოგა
24. სვამი ვივეკანანდა – შთავონებული საუბრები
25. სვამი ვივეკანანდა – პატანჯალის იოგა სუტრა
26. სვამი ვივეკანანდა – ძველი ინდური ფილოსოფია
27. სვამი ვივეკანანდა – მედიტაცია და მისი მეთოდები
28. მერაბ მამარდაშვილი – კარტეზიანული განაზრებანი
29. მერაბ მამარდაშვილი – ცნობიერება და ცივილიზაცია
30. მერაბ მამარდაშვილი – ლექციები ანტიკურ ფილოსოფიაში
31. მერაბ მამარდაშვილი – რაციონალურობის კლასიკური და არაკლასიკური იდეალები
32. ხოსე ორტეგა-ი-გასეტი – ეტიუდები სიყვარულზე
33. გუსტავ ლე ბონი – მასების ფსიქოლოგია
34. გუსტავ ლე ბონი – ერების ფსიქოლოგია
35. ჯიდუ კრიშნამურტი – მედიტაცია
36. ჯიდუ კრიშნამურტი – თავისუფლება ცნობილისგან
37. ჯიდუ კრიშნამურტი – სწრაფი ცვლილებების აუცილებლობა
38. ჯიდუ კრიშნამურტი – პირველი და უკანასკნელი თავისუფლება
39. ოშო – რა არის მედიტაცია?
40. ოშო – სექსიდან სუპერცნობიერებამდე
41. ემა გოლდმანი – ანარქიზმი, ათეიზმი, ფემინიზმი
42. დევიდ ლოურენსი – ფსიქოანალიზი და არაცნობიერი
43. იულიუს ევოლა – ომის მეტაფიზიკა
44. იულიუს ევოლა – ვეფხვის მორჯულება
45. ჯორჯ ბერკლი – ტრაქტატი ადამიანური შემეცნების პრინციპების შესახებ
46. მაჰათმა განდი – გზა ღმერთისაკენ

47. გიორგი გურჯიევი – გრძნეულთა ბრძოლა
48. გიორგი გურჯიევი – დანახული რეალური სამყაროდან
49. გიორგი გურჯიევი – ცხოვრება რეალურია მხოლოდ მაშინ,
როცა „მე ვარ“
50. გ. გურჯიევი – ბელზებელის ნაამბობი შვილიშვილისთვის. წიგნი
I-IV
51. ეკჰარტ ტოლე – აწმყოს ძალა
52. ირაკლი ბრაჭული – ბეკაცის ჰერმენევტიკა
53. ნონა ხიდეშელი – მეტამორფოზა
54. ნონა ხიდეშელი – Carpe diem
55. ალექსანდრე ბერკმანი – ანარქიზმის ანბანი
56. ავტორთა ჯგუფი – სპინობას ფილოსოფია
57. ჟან-პოლ სარტრი – ეგზისტენციალიზმი ჰუმანიზმში
58. ჯონ სტიუარტ მილი – სოციალიზმი
59. ჯონ სტიუარტ მილი – თავისუფლების შესახებ
60. ჯონ სტიუარტ მილი – ქალთა დაქვემდებარება
61. დევიდ ჰიუმი – რელიგიის ბუნებრივი ისტორია
62. ლუდვიგ ბინსვანგერი – ეგზისტენციალური ანალიზი
63. გაბრიელ მარსელი – იყო და ფლობდე